

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยผูกพันกับพระพุทธศาสนา มายาวนานต่อเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน และคนไทยส่วนใหญ่ก็นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งประกอบด้วยสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ศาสนา พระธรรมคำสั่งสอน พระสงฆ์ผู้เผยแผ่หลักคำสอน พุทธศาสนิกชน วัด พิธีกรรมทางศาสนา อันเป็นรากฐานสำคัญของสังคม และมีอิทธิพลต่อวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยม และวิถีการดำเนินชีวิต ของคนไทย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ ไม่มีการอ่อนวอนขอความช่วยเหลือแบบพระเจ้า เป็นศาสนาแห่งเหตุผล แต่กระนั้นผู้นับถือศาสนาพุทธก็มีส่วนได้รับอิทธิพลจากประเพณีดั้งเดิม และวัฒนธรรมอันหยั่งรากฝังลึก มาแต่ครั้งโบราณ เช่น ในด้านการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ผสมผสาน และรวมกับความเชื่อถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อด้านอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์จากสิ่งเร้นลับต่างๆ ที่เชื่อว่ามีอยู่จริง หรือสามารถดลบันดาลให้คุณ ในด้านต่างๆ ได้จริง ความเชื่อด้านอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าว อาจไม่สามารถแยกออกจากการศรัทธาและนับถือพระพุทธศาสนาได้ แต่ยิ่งกลับเป็นวิถีที่กลมกลืนและคงอยู่ด้วยกันได้อย่างมีพัฒนาการตามยุคสมัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

"พระเครื่อง" นับเป็นวัตถุมงคลที่เกิดขึ้นมาควบคู่กับสังคมไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา มาช้านานและมีการพัฒนาการในหลายแง่มุม เช่น รูปแบบของการสร้าง ความเชื่อในแต่ละด้านที่สอดแทรกอยู่ จุดประสงค์ของการสร้าง เป็นต้น แม้ในปัจจุบันยังชวนให้สับสนถึงสาเหตุวิวัฒนาการ บทบาท และอิทธิพล ของพระเครื่องที่มีต่อสังคมไทยเราเป็นอย่างยิ่ง อาทิเช่น ในด้านความเชื่อเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ ปาฏิหาริย์ ต่างๆ ที่มีต่อพระเครื่อง ซึ่งดูเหมือนว่าจะขัดแย้งกับกระแสสังคมปัจจุบันที่มีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์ มีเทคโนโลยีอันทันสมัย หรือรวมถึงในแง่มุมของการนำพระเครื่องมาเป็นสินค้าที่มีตลาดรองรับอย่างกว้างขวาง และมีมูลค่าการตลาดสูงในปัจจุบัน และสามารถกล่าวได้ว่าปัจจุบัน "พระเครื่อง" มีความนิยมอย่างมาก และแพร่หลายกว่ายุคก่อนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสามารถสังเกตและประเมินได้จากความสนใจการสะสมพระเครื่องในปัจจุบันเกิดขึ้นในหลายวงการ ในบุคคลหลายสาขาอาชีพ แม้แต่วัยรุ่น นักเรียน นักศึกษา หรือผู้ที่มีได้นับถือศาสนาพุทธก็อาจมีไว้ด้วยจุดประสงค์คือ เช่น เป็นเครื่องประดับ เป็นต้น ต่างจากในอดีตที่คนนิยมพระเครื่องมักจะอยู่ในเฉพาะกลุ่มบุคคลบางอาชีพ เช่น ทหาร ตำรวจฯ ซึ่งปรากฏการณ์

ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการของการมีอยู่ของพระเครื่อง และการนับถือพระเครื่องที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลง หรือแตกต่างกันออกไป จึงกล่าวได้ว่าผู้คนในอดีตและปัจจุบัน ล้วนมีเหตุผลของการนับถือ การครอบครอง และสะสมพระเครื่องทั้งคล้ายคลึงกันบางประการและแตกต่างกัน ตามสภาพสังคม ค่านิยม วัฒนธรรม วิถีชีวิต และปัจจัยแวดล้อมต่างๆที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย รวมถึงจุดประสงค์ของการสร้างพระเครื่องก็มีมูลเหตุ และวิวัฒนาการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันซึ่งอาจจำแนกพอสังเขปได้คือ (อรรถพันธุ์ สงวนเสริมศรี, 2540: 27-28)

ด้านจุดประสงค์ในการสร้างพระเครื่อง :

- เพื่อเป็นสิ่งให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์
- ใช้เพื่อเป็นสิ่งตอบแทน แก่ผู้มีจิตศรัทธาจากการบริจาค ทุนทรัพย์หรือสิ่งของทำบุญแก่วัด หรือหน่วยงานสาธารณกุศลต่างๆ
- เพื่อเป็นทุนทรัพย์ในการก่อสร้างถาวรวัตถุ หรือทำนุบำรุงวัด
- เป็นเครื่องรางใช้สำหรับป้องกันภัยแก่ ทหาร ตำรวจ ในการปฏิบัติหน้าที่ หรือ ออกศึก
- สร้างขึ้นเพื่อสืบทอดพระศาสนา ตามความเชื่อพุทธทำนาย
- เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ ผู้ตาย ที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นต้น

ด้านความนิยมในการสะสมพระเครื่อง :

- ในด้านจิตวิทยา เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างกำลังใจ ทำให้จิตใจอบอุ่น มีที่พึ่ง เป็นต้น
- ในแง่ ของความเชื่อด้านอิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ มีเมตตา มหานิยม แคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง ช่วยให้ทำมาค้าขึ้น มีลาภผล มีความโชคดีในการทำการต่างๆ
- ในแง่ วัตถุ เป็นสัญลักษณ์วัตถุที่เป็นเครื่องแสดงว่าเป็นชาวพุทธ หรือนับถือและสนใจใน วัตถุที่ เป็นสัญลักษณ์ของพุทธศาสนา หรือตามสมัยนิยม
- ในแง่ของศาสนา พระเครื่องคือสิ่งแทน พระพุทธเจ้า พระธรรมคำสอน และ พระสงฆ์
- ในแง่พุทธศิลป์ ประวัติความเป็นมาของพระเครื่องทางโบราณคดี
- ในแง่ของ อิทธิฤทธิ์ และ ปาฏิหาริย์ เป็นเครื่องราง
- ในแง่ของการค้า การหารายได้ หรือ การเก็งกำไร
- ในแง่ของพุทธคุณ ที่นิยมเรียกขาน หรือ สังฆคุณ ซึ่งเป็นของพระสงฆ์ผู้สร้างพระเครื่อง

ความน่าสนใจและความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับพระเครื่องนี้ มิใช่เพียงมูลเหตุที่กล่าวมาเพียงเท่านั้น แต่ยังสามารถศึกษาเชื่อมโยงไปถึงหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ที่สามารถศึกษาและเรียนรู้ได้อย่างกว้างขวางและหลากหลายแง่มุม ทั้งในเชิงวิเคราะห์หิ้งคัมภีร์ เช่น ด้านความสอดคล้อง หรือขัดแย้ง กับคำสอน ในรูปแบบการนับถือ วัตถุประสงค์การสร้าง วิธีการสร้าง เป็นต้น หรือวิเคราะห์และศึกษาเชื่อมโยงถึงสภาวะการณ์ ปรัชญาการณ์ต่างๆในอดีต

จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสามารถนำมาพิจารณาเป็นประเด็นความรู้ ได้อย่างไม่ลำเอียง และ สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันนี้

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ความเชื่อ ความศรัทธาของชาวพุทธไทยต่อพระเครื่อง
2. เพื่อศึกษาว่าความเชื่อเรื่องพระเครื่องสอดคล้องหรือขัดแย้งกับคำสอนของพุทธศาสนาหรือไม่อย่างไร
3. เพื่อศึกษาบทบาทของพระเครื่องต่อการนับถือพุทธศาสนาของสังคมไทย รวมถึงศึกษา กิจกรรมของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับพระเครื่องและผลกระทบต่อพระพุทธรูปศาสนาในสังคมไทยปัจจุบัน

3. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งขอบเขตของการจัดทำใน 2 ด้านที่สำคัญคือ

1. ด้านเนื้อหาและข้อมูล

ศึกษาหลักคำสอนในพระพุทธรูปศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความศรัทธา กิจกรรมของชาวพุทธที่เกี่ยวข้องกับพระเครื่องจากพระไตรปิฎก วารสารและงานวิจัย เอกสารด้านวิชาการที่เกี่ยวข้อง ทรรศนะหรือความเห็นของบุคคลจากสื่อต่างๆ เช่น CDROM เทป อินเทอร์เน็ต บทความจากหนังสือพิมพ์ หนังสือและวารสารเกี่ยวกับพระเครื่องที่วางขายในท้องตลาด

2. ด้านวิเคราะห์ข้อมูลจากสถิติ

2.1 แบบสอบถาม ซึ่งมีความแตกต่างและหลากหลายจากกลุ่มตัวอย่าง เช่น เพศ วัย สถานภาพ อาชีพ การศึกษา ความรู้พื้นฐานด้านพระเครื่อง เป็นต้น

2.2 รวบรวมข้อมูลจากข้อ 2.1 เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง "พระเครื่องกับพระพุทธรูปศาสนาในประเทศไทย" การศึกษาครั้งนี้เป็นระเบียบวิจัยเชิงปริมาณ ประเภทวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์และความสอดคล้องระหว่าง พระเครื่อง และความศรัทธาในหลักคำสอนทางพระพุทธรูปศาสนา ซึ่งสำหรับขั้นตอนในการวิจัย มีดังนี้

กรอบแนวความคิดในการศึกษา

1. ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง

- สถานที่เกิด/ ถิ่นกำเนิด
- อายุ
- เพศ
- การศึกษา
- สถานภาพการสมรส
- อาชีพ
- รายได้ต่อปี

2. แนวคิด ความเชื่อและความศรัทธาต่อพระเครื่อง

- แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับพระเครื่อง

3. ทศนคติเกี่ยวกับพระเครื่องในด้านพาดินชย หรือในเชิงพุทธพาดินชย

การสุ่มตัวอย่าง

ประชากรกลุ่มเป้าหมายมี 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มพุทธศาสนิกชนและประชาชนทั่วไป จำนวน 135 คน

กลุ่มที่ 2 กลุ่มพระภิกษุ – สามเณร จำนวน 80 รูป

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้จำหน่ายพระเครื่องและผู้นิยมสะสมพระเครื่องจำนวน 85 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ในการศึกษาคั้งนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำแบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม ซึ่งเป็นแบบสอบถามปรนัยชนิดปลายปิด โดยมีเนื้อหาสาระที่สำคัญ 3 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นต้น

ส่วนที่ 2 สอบถามเกี่ยวกับแนวคิด ความเชื่อและความศรัทธา ต่อพระเครื่อง

ส่วนที่ 3 สอบถามเกี่ยวกับทศนคติเกี่ยวกับพระเครื่องในด้านพาดินชยหรือในเชิงพุทธพาดินชย

นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการทำวิจัย เพื่อให้แบบสอบถามที่ใช้ศึกษาวิจัยคั้งนี้ มีความเที่ยงตรง (Validity) และปรับปรุงแก้ไขแบบสอบถามให้เหมาะสมก่อนนำไปใช้

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างประชากรที่ต้องการศึกษาเป็นรายบุคคล โดยยึดหลักดำเนินการเพื่อให้ได้ข้อมูลตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด คือ

1. ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง
2. สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยการแนะนำตนเอง พร้อมทั้งชี้แจงรายละเอียดต่าง ๆ ได้แก่ ระยะเวลาที่ใช้ในการตอบ(โดยประมาณ) วัตถุประสงค์ของการทำวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ตลอดจนแก้ปัญหาที่ประชาชนทั่วไปคิดว่าการตอบนั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อตนเองในทางลบได้ เพื่อความร่วมมือในการตอบ
3. จัดสิ่งแวดล้อมและสถานที่สัมภาษณ์ที่อำนวยความสะดวกให้ผู้ตอบ ตอบได้ด้วยความสะดวกสบายใจ อธิระ และไม่กลัวต่อการตอบคำถามต่าง ๆ
4. การตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะอธิบายวิธีการตอบแบบสอบถาม ชัดสงสัย แต่ไม่ชี้แนะคำตอบ
5. แปลงข้อมูลที่ได้เป็นรหัส (coding) ตามข้อมูลลงรหัสที่จัดเตรียมไว้ บันทึกและวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลต่อไป

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัยและปัญหาการวิจัยให้เข้าใจอย่างถ่องแท้
2. พิจารณาว่าควรเลือกใช้สถิติอะไร จึงจะเหมาะสมกับปัญหา และ สมมติฐานการวิจัย
3. สร้างตารางหุ่น (Dummy Table) หรือตารางที่จะนำเสนอรายงานผลการวิจัย
4. ดำเนินการกับข้อมูล สร้างเครื่องมือวัดและเก็บรวบรวมข้อมูล
5. ประเมินผลที่ได้จากการวิจัย
6. นำผลการศึกษาที่ได้มาเขียนรายงานผล และสรุปผลการวิจัย

การดำเนินการกับข้อมูล

นำแบบสอบถามที่ได้รับตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลของข้อมูลร่วมกับข้อมูลที่ผ่านการรวบรวม (Aggregated Data) ตามที่ปรากฏในอินเตอร์เน็ตไปประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Social Science : SPSS)

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิเคราะห์เชิงพรรณนา(Descriptive Analysis)เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยแจกแจงความถี่และเทียบอัตราส่วนร้อยละ ค่าสถิติที่ใช้ คือ
  - การแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ (Percentage)
  - การหาค่าเฉลี่ย (Means)
  - การหาค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
2. การทดสอบสมมติฐาน(Hypothesis Testing) เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ทำการว่า มีความสัมพันธ์กันหรือไม่ โดยใช้สถิติไคสแควร์ (Chi – Square) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติเท่ากับ .05
  - ทดสอบความสอดคล้องกันระหว่างตัวแปรโดยใช้สถิติทดสอบ Kappa
  - การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ Pair Sample T-Test

ข้อจำกัด ปัญหา และอุปสรรคในการทำวิจัย

การทำวิจัยในเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บข้อมูลโดยตรงจากกลุ่มตัวอย่าง มีที่มาจากแหล่งชุมชนในเขตเมือง ซึ่งมีการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่า รวมทั้งมีพื้นฐานความรู้ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาในระดับดีเป็นส่วนใหญ่ สำหรับข้อมูลในต่างจังหวัดหรือเขตชนบทนั้น ผู้วิจัยไม่สามารถรวบรวมได้เท่าที่ควร เนื่องจากเวลาและงบประมาณในการทำวิจัยมีจำกัด อีกทั้งการแจกแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควร ทำให้ผู้วิจัยประสบปัญหา ในเรื่องของข้อมูล ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อการนำเสนอรายละเอียดในทุกแง่มุมของคนทุกระดับการศึกษาได้ ทำให้การนำเสนอและการอภิปรายผลไม่ครอบคลุมในทุกประเด็น

คำจำกัดความทางสถิติที่เกี่ยวข้องในการวิจัย

องศาอิสระ (degree of freedom) เป็นจำนวนค่าที่ใช้ในการกำหนดคุณสมบัติที่เป็นอิสระต่อกัน ยกตัวอย่าง เช่น ถ้ามีตัวแปร n ตัว แต่มี degree of freedom $= n-1$ นั่นคือ เมื่อรู้ค่าตัวแปร n ตัว เราก็จะรู้ค่าตัวแปรที่เหลืออีกตัวได้

ระดับนัยสำคัญ (level of significant or Asymp. Sig) ค่าระดับนัยสำคัญ (statistically significant) หมายถึง ตัวเลขที่เปิดโอกาสให้เกิดความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุบังเอิญโดยบังเอิญ เช่น ในการที่เราตั้ง $p = 0.05$ หมายถึง เรายอมเปิดโอกาสให้เกิดความสัมพันธ์โดยบังเอิญได้ 5 ใน 100 ตัวอย่าง หรือหากเป็นการทดลองก็หมายถึงการทดลองไม่ได้ผลในทุก 100 ครั้ง เป็นต้น

มัชฌิมเลขคณิต (Mean หรือ $\bar{X}$) เป็นค่าเฉลี่ย ของข้อมูลทั้งหมด ซึ่งเกิดจากการรวมตัวเลขทั้งหมดของข้อมูลแล้ว หารด้วยจำนวนของข้อมูลนั้น ๆ

ค่าเบี่ยงเบนเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) หมายถึง ค่าที่ใช้วัดการกระจายของข้อมูล

5. สมมติฐานและแนวเหตุผล

1. พระเครื่องมีอิทธิพลและผลกระทบต่อความศรัทธาในพุทธศาสนา
2. ความเชื่อเรื่องพระเครื่องของชาวพุทธส่วนใหญ่ในสังคมไทยปัจจุบันไม่สอดคล้องกับหลักคำสอนในพุทธศาสนา
3. ในปัจจุบันพระเครื่องถูกนำมาใช้ในด้านพาณิชย์มากกว่าด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของพระเครื่องในสังคมไทย
2. ได้ทราบว่าความเชื่อเรื่องพระเครื่องสอดคล้องหรือขัดแย้งกับคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างไร
3. ทำให้ทราบว่าพระเครื่องมีบทบาทและอิทธิพลต่อการนับถือพระพุทธศาสนา อย่างไร